

บทคัดย่อ

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นจะเรียกได้ว่ามีความยุติธรรม จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์อย่างน้อย 2 ประการ คือ หลักความเป็นอิสระ (independence) และหลักความเป็นกลาง (impartiality) ถ้าหากว่าศาลไม่มีอิสระหรือไม่เป็นกลางเสียแล้วความยุติธรรมก็จะมิขึ้นไม่ได้ และสิทธิมนุษยชนย่อมจะต้องถูกระทบกระเทือนอย่างขนาดหนัก หลักความเป็นกลางของศาลเป็นหลักการหนึ่ง อันจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสาธารณชนในความยุติธรรมของศาล รวมทั้งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ดังนั้นเพื่อให้ความเชื่อมั่นของสาธารณชนและความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายยังคงอยู่ จึงจำเป็นต้องมีหลักประกันความเป็นกลางของตัวบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี และมีการรักษาหลักความเป็นกลางของศาลในการพิจารณาคดีที่เพียงพออีกด้วย

แนวความคิดพื้นฐานอันเป็นที่มาของหลักความเป็นกลางของศาลนั้น มีที่มาจากความยุติธรรมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และเป็นความรู้สึกที่มีอยู่ทั่วไปว่าการที่ศาลจะสามารถตัดสินคดีได้อย่างยุติธรรมนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องไม่เป็นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือมีส่วนได้เสียในเรื่องที่ตัดสินเสียเอง จนพัฒนาต่อมาเป็นบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับว่า ศาลจะต้องมีความเป็นกลางจึงจะสามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความได้ และวิธีการที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมได้ดีที่สุดก็คือ การทำให้สาธารณชนและคู่ความมีความเชื่อมั่นในความเป็นกลางของศาลนั่นเอง

ในส่วนของหลักประกันความเป็นกลางของตัวบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาพบว่า กระบวนการคัดเลือกและฝึกอบรมของไทยยังมีขั้นตอนที่เน้นการทดสอบความรู้ด้านกฎหมายเป็นสำคัญ โดยไม่เน้นทดสอบด้านจริยธรรมเท่าที่ควร ตลอดจนระยะเวลาในการฝึกอบรมที่สั้นเกินไป จึงอาจทำให้ได้บุคคลที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิพากษาที่ไม่มีคุณสมบัติด้านจริยธรรมที่ดีพอ และอาจส่งผลต่อความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ได้ แต่ถ้าหากว่ามีการรักษาหลักความเป็นกลางของศาลในการพิจารณาคดีที่เพียงพอย่อมสามารถทำให้คู่ความและสาธารณชนมีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมของศาล จากการศึกษาพบว่าการรักษาความเป็นกลางของศาลในการพิจารณา โดยเฉพาะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นกลางของศาลอยู่หลายประการ เริ่มจากเหตุในการคัดค้านผู้พิพากษาและระยะเวลาในการยื่นคำร้องคัดค้านที่ค่อนข้างจำกัด จนบางครั้งอาจทำให้เกิดกรณีที่ผู้พิพากษามีเหตุที่อาจถูกคัดค้านได้และไม่ยอมถอนตัว (recuse) ออกจากการพิจารณา

จากการศึกษากฎหมายและทางปฏิบัติในต่างประเทศพบว่า ในทุกประเทศจะมุ่งเน้น และให้ความสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อความยุติธรรมของสถาบัน ศาล จึงต้องทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะรักษาหลักความเป็นกลางของศาลไว้ มิฉะนั้นเมื่อสาธารณชน ไม่มีความเชื่อมั่นในความยุติธรรมของศาลแล้ว ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย อันจะส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในสังคมอีกด้วย ดังนั้น ในต่างประเทศจึงวางหลักไว้ว่าในกรณีที่ ผู้พิพากษาอาจมีเหตุที่ไม่สามารถทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างเป็นกลางแล้ว ผู้พิพากษา นั้นย่อมขาดคุณสมบัติ ในการพิจารณาพิพากษาคดีอีกต่อไป เนื่องจากอาจเกิดอคติหรือความ ลำเอียงในการพิจารณาได้ นอกจากนี้หากผู้พิพากษาที่ไม่มีความเป็นกลางได้พิจารณาพิพากษาคดีแล้ว คำพิพากษาดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ ตกเป็นโมฆะ หรือไม่มีผลผูกพันคู่ความ เนื่องจาก เป็นคำพิพากษาที่เกิดขึ้นมาจากผู้พิพากษาที่ขาดคุณสมบัติอันเป็นการขัดต่อหลักความเป็นกลาง ของศาล และเป็นเรื่องที่กระทบต่อความเชื่อมั่นของสาธารณชน (public confidence) อีกด้วย ดังนั้น จึงเห็นควรที่จะนำวิธีการดังกล่าวมาปรับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีของไทยเพื่อ ปรับปรุงให้สาธารณชนมีความเชื่อมั่นต่อความเป็นกลางและความยุติธรรมของศาลต่อไป